

Franc Krnjak

ORMOŠKI MOST

Prispevek govori o "prekinitvi" in nesrečnem požigu ormoškega mostu. Po dostopnih virih je prikazana zgodovina mostu z njegovimi vzponi in padci, gotovo pa je najzanimivejša njegova agonija, ki se je vlekla kar nekaj let. Ta zapis govor prav o tem.

Uvod

Ena izmed temeljnih zahtev, ki so bile zapisane med sklepe Ormoškega tabora, osmega avgusta 1869, je bila, da mora tedanja oblast nemudoma pristopiti k izgradnji mostu čez reko Dravo v Ormožu in se tako povezati z "brati Hrvati"¹. Dolgi dvajset let je moralo preteči, da je mesto končno dobilo sodobno prometno povezavo. Most, zgrajen leta 1889, je tako dolgo služil svojemu namenu. Zgradili so ga Slovenci in Hrvati, toda že takrat pri sami gradnji in konstruiranju ni prišlo do poenotenja stroke. Iz dostopne fotografije lahko utemeljeno sklepamo, da sta obe strani načrtovali in nazadnje zgradili vsaka svoj del mostu po lastnem okusu. Stal je na lesenih pilotih, na slovenski strani do polovice pa je imel most glavni lok in dva podporna jeklena loka². Most je bil v svoji burni zgodovini trikrat razdejan³. Torej, vse do svojega neslavnega konca je bil most iz lesene konstrukcije, le da ni imel po porušitvi leta 1945. oz. 1941. leta jeklenega loka⁴.

Prvič je most porušila starojugoslovanska vojska osmega aprila 1941, ko se je umikala pred nemškim vdorom⁵, toda čez nekaj časa ga je okupator ponovno usposobil za promet⁶. Čez štiri leta, ko so se vloge menjale, je most doživel drugo uničenje. Pozimi 1945/46 je dala most popraviti narodna vlada

Hrvatske, ki ga je tudi financirala, pod nadzorstvom tehničnega razdelka pri okrajnem narodnem odboru v Varaždinu. Narodna vlada Slovenije je pri popravilu mostu sodelovala s 450 kubičnimi metri gradbenega lesa. Na mostu so delali večinoma nemški vojni ujetniki. Med gradnjo pa je prišlo do nesreče ormoškega trgovca Franca Gniuška, ki se je peljal, 4. decembra 1945, s kolesom čez most. Na mokrih in ledenih mostnicah mu je zdrsnilo in je s kolesom vred padel v Dravo ter utonil⁷.

Pri tretjem uničenju, ki mu je v glavnem botroval zob časa, pa v nadaljevanju.

Pričele so se težave

Vse od zimskega časa, po vojni leta 1945, ko so most temeljito obnovili, prebivalci obeh bregov Drave niso bili najbolj navdušeni nad tem lesenim mostom. Dobrih deset let je služil svojemu namenu, nato pa sta ga zopet pričela glodati deroča reka in zob časa. V letu 1960 je bil že v tako slabem stanju, da ga je Okrajni ljudski odbor iz Varaždina v decembru istega leta zaprl za tovorni promet⁸. S tem pa še zdaleč ni bilo konca težav, le še povečale so se. Ormoško gospodarstvo - KZ, poznejši kmetijski kombinat, je imel na oni strani reke močno ekonomsko zaledje. Zaradi zaprtja mostu za tovorni promet so nastale neljube poslovne posledice. Z manjšimi vzdrževalnimi deli na mostu in z mižanjem lokalnih oblasti so kljub prepovedi še tu in tam most uporabljali. Navadno je

⁷ ZAP, Rokopisna zbirka, Kronika mesta Ormož.

⁸ Poročilo o ukrepih, ki so bili storjeni v zadevi ureditve prometa preko Drave:

1. Uprava za ceste LRS je 7. 2. 1961 sporočila, da bo imenovana strok. komisija, ki bo razpravljala o gradnji novega mostu.
2. 20. 7. 1961 je Občina Ormož predložila IS LRS analizo o gospodarski potrebi mostu.
3. Sekretariat IS LRS je dne 13. 12. 1961 imenoval komisijo z nalogo, da na kraju samem ugotovi najustreznejšo lokacijo za novi most in poda tudi programske osnove za izdel. projektov novega mostu. Komisija si je stanje v naravi ogledala marca 1962. Predvidela je takojšnjo ureditev dohodov do reke Drave ter namestitev broda. Kot je bilo pozneje ugotovljeno, je ostalo vse le na papirju.

¹ Slov. gospodar, 1869.

² R. Jurčec, Skozi luči in sence, str. 46.

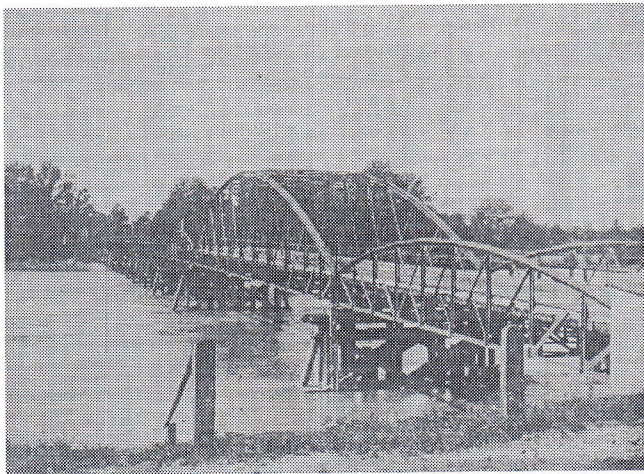
³ Iz govora, ob otvoritvi mostu, takratnega predsednika SO Ormož Franca Novaka (humskega -op. avt.). Ob osamosvojitveni vojni leta 1991 pa je bil most na slovenski strani močno poškodovan.

⁴ Most je bil skupne dolžine 215 metrov, od tega ga je bilo 135m čez Dravo in 80m po poplavnem območju ali inundaciji. Obalna podpornika sta bila betonska, kakor tudi dva v strugi Drave.

⁵ Zgodovinski arhiv Ptuj-ZAP, Rokopisna zbirka, Kronika mesta Ormož.

⁶ Ustni vir: Martin Čurin, Vodranci; na mostu je prisilno delal kot tesarski pomočnik.

na hrvaško stran peljal prazen tovornjak in obratno. V letu 1963, decembra, je prišlo v Ormož okrožnica iz okraja Varaždin, da se čez Dravo odpira most za promet vprežnih vozil in potniških avtomobilov do 2 toni bruto nosilnosti⁹. Most so ponovno toliko usposobili, da je bil uporaben le dva metra po sredini in zaščiten s kovinsko ograjo na vsaki strani cestišča.

Most v Ormožu čez reko Dravo zgrajen leta 1889.
(Hrani ZAP Ptuj)

Dve leti je dotrajani leseni most nekako služil potrebam prebivalcev, dokler ni mešana komisija, ki so jo sestavljali Ivo Puharić, šef službe za vzdr. cest CP Varaždin, Zvonko Jurinec, Vladimir Tominc, Jože Štumberger in Ivan Zebec iz CP Maribor ter Vinko Topolovec, komandir PM Ormož, 19. oktobra 1965, most pregledala ter ugotovila, *"da je leseni most v izredno slabem stanju vsled dotrajanosti lesa. Posebno kritična sta dva polja, ki sta se ponižala za cca 30 cm, tako v pogledu osi mostu kot v pogledu nivo-leta. Ugotovljeno, da je več pilotov kritično bazo popolnoma preperelo, in da obstaja možnost porušitve.... Soglasno sklenejo, da v izogib eventuelne nesreče in varovanje cestnega prometa, zastopniki dveh zainteresiranih mejnih Cestnih podjetij soglasno sklenejo, da se leseni most v Ormožu čez Dravo zapre s takojšnjo veljavnostjo za ves promet.*

Zaporo občasno kontrolira PM Ormož".

Vendar se predlog oz. zahteva iz zapisnika o takojšnji zaporu mostu ni izvedla v danem trenutku. Šele po skoraj mesecu dni, to je 11. novembra 1965, je prišlo do popolnega zaprtja dravskega mostu¹⁰. Cestnema podjetjema iz Varaždina in Maribora je bilo naloženo,

da do 15. decembra 1965 postavita prevozni brod za 10 do 15 oseb, toda iz zapisnika je razbrati, da cestni podjetji te naloge nista opravili, zato so pešci še dalje uporabljali za življenje nevaren most. Sicer so na obeh straneh postavili železni pregradi, ki pa so ju ljudje preskočili ali zaobšli, fizično varovanje pa ni bilo mogoče, saj je v Ormožu primanjkovalo miličnikov, na hrvaški strani pa sploh ni bilo zaporne kontrole¹¹. Torej - zatiskanje oči in bežanje od odgovornosti obeh zainteresiranih strani – Maribora in Varaždina. Tako je most ostal prepuščen na milost in nemilost samemu sebi in deroči reki, ki je že naznanjala skorajšnje poplave. In ravno to se je zgodilo. Dva meseca za tem je deroča reka spodnesla lesene podpornike in v sredini se je most za nekaj centimetrov sesedel. Takrat so ga na naši strani malo bolj zastražili, vendar prehoda pešcev s hrvaške strani niso mogli preprečiti.

Pogoste spomladanske velike vode so vedno bolj ogrožale od časa načeti most. Most je bil takrat v Ormožu tema številka ena, belil je lase občinskemu vodstvu, nekateri prebivalci pa so privošljivo uživali ob tem.

Kocka je padla...

Takrat, ko narava še ni bila tako ogrožena kot danes, skoraj štirideset let po tem dogodku, je običajno reka Drava v maju grozeče narasla. Taljenje snega v Alpah je povzročilo vsakoletne visoke vode, če pa se je v planinah močno otoplilo, je prihajalo tudi do velikih poplav, ki so navadno prizadele ravninske predele gozdov in polj ob reki. Eden takšnih dni je bil 8. maj 1966. leta. Šumeča siva gmota tisočih kubikov vode je butala v opornike mostu. Most je stokal in poskakoval, se tresel in škripal. V sredini je bil tako pogreznjen, da je kolesar ali pešec dobesedno izginil v luknji, ki je zevala prav do gladine narasle reke.

Ker so vodilni na občini slutili, da se z mostom ne bo dobro končalo, so se poslužili dveh aktov, s katerima so na podlagi 94. čl. Zakona o Narodni obrambi (Ur. list SFRJ, št. 32/65) in 170. čl. Statuta občine Ormož (Ur. vestnik okraja Maribor, št. 15/64) ustanovi svet za Narodno obrambo pri SO Ormož, Štab za varstvo pred hudimi nesrečami¹². Štab je bil ustanovljen točno en mesec prej, preden je most bil miniran, 8. aprila 1966. Sestavljen je bil iz predsednika in še sedmih članov ter s prav toliko namestniki. Vodil ga je predsednik SO Ormož Franc Novak, ki je bil obenem

⁹ Dopis oddelka za gospodarstvo Varaždinskega okraja ormoškemu občinskemu organu o "Rješenju – most preko Drave kod Ormoža, otvaranje za ograničeni saobraćaj". Arhiv okr. drž. tožilstva na Ptuj.

¹⁰ Iz nekaterih poročil je razbrati, da je bil most fizično zaprt za ves promet, tudi za pešce, 22. oktobra 1965.

¹¹ Izjava Tomaža Pšaka in Milana Ulage, miličnika iz Ormoža. Pšak je bil miner, zaposlen pri GP "Ograd" - opekarna Ormož, Ulaga pa je nekaj časa varoval most, da pešci ne bi prehajali.

¹² Odločba, ki jo je zahtevalo od občinskega organa Občinsko sodišče v Ormožu zaradi pregona.

tudi predsednik sveta za narodno obrambo pri SO Ormož. Odločbo o ustanovitvi je sprejel in podpisal.

Za namestnika štaba je bil imenovan Ivan Zdravec, šef Odseka za notranje zadeve Občine Ormož,

člani in njihovi namestniki pa naslednji imenovani:

- član, Milan Vičar, načelnik odd. za obč. upravo in družbene službe,
- namestnik, Drago Turin, vodja rajona Ormož – Elektro Maribor - okolice,
- član, Avgust Hergula, vodja gradbene operative KZ kombinat Jeruzalem Ormož,
- namestnik, Ivan Vencelberger, direktor Stan. komunalnega podjetja Ormož,
- član, dr. Peter Gašparič, zdravnik,
- namestnik, dr. Franc Antolič, upravnik Zdravstvenega doma Ormož,
- član, Franc Pučko, vodja Poslovalnice Ormož, podjetja Špedtrans Maribor,
- namestnik, Edi Stropnik, poveljnik Obč. gasilske zveze,
- član, Vinko Topolovec, komandir Postaje milice Ormož,
- namestnik, Alojz Lesar, namestnik komandirja postaje milice Ormož,
- član, Kronoslav Novak, direktor Trg. podjetja "Zarja", Ormož,
- namestnik, Boris Gerlovič, komerc. dir. KZ kombinat Jeruzalem Ormož,
- član, Boško Borjan, šef Odseka za narodno obrambo in
- namestnik, Radko Aleksič, referent za Civilno zaščito.

Mariborski Večer je v torek, 10. maja 1966, v rubriki Kronika objavil kratko vestičko "Zgorel ormoški most". Med drugim pravi, da je nekoliko narasla voda spodnesla podpornik dotrajanega mostu, ki je bil zaprt že dolgo za ves promet, le pešci so ga smeli uporabljati. Sestal se je občinski štab za elementarne nesreče in odločil, da del neuporabnega mostu minirajo. Pri miniranju, ki ni uspelo, se je vnela smola, s katero so bili prepojeni leseni deli mostu. Ogenj se je razplamtel in zajel ves most. Gasilci, ki so prihiteli na kraj dogodka, da bi požar omejili, so se trudili zaman. Nastala je večmilijonska škoda.

Po Ormožu so se v nedeljo, 8. maja 1966, pričele širiti alarmantne novice. Narasla Drava je v opoldanskem času spodnesla leseni podpornik in cestišče mostu se je nato usedlo za več kot za meter in pol proti gladini deroče reke. Tako je most predstavljal resno nevarnost za prebivalce, ki so ga še vedno uporabljali. Prijavo o

nevarnosti za uporabo je takrat v nedeljo podal "neki Golubič iz hrvaške strani" miličniku Dominiku Seljaku¹³, menda na ulici v mestu. Takratni komandir PM Ormož Vinko Topolovec je imel prost dan. Novico je nemudoma sporočil miličnik Seljak. Topolovec je naročil miličniku Seljaku, naj takoj obvesti člane štaba zaradi takojšnjega sestanka štaba¹⁴. Kmalu po tem se je ob 15. uri sestal pri mostu na izredni seji štab za varstvo pred hudimi nesrečami. Prisotni so bili Ivan Zdravec, namestnik predsednika, Vinko Topolovec, Edi Stropnik, Boško Borjan in Avgust Hergula¹⁵.

Most pred miniranjem 8. 5. 1966
(Hrani arhiv Okr. drž. tož. na Ptuj)

Zapisnik¹⁶

izredne seje štaba za varstvo pred hudimi nesrečami skupščine občine Ormož, ki je bila dne 8. maja 1966 ob 15. uri pri dravskem mostu v Ormožu.

Izredna seja je bila sklicana zaradi obstoječe nevarnosti za življenje ljudi, ker se je dravski most rušil, pešci pa so ga še vedno uporabljali.

¹³ Iz zapisnika o zaslišanju Vinka Topolovca.

¹⁴ Prav tam. Ostaja odprto vprašanje, zakaj ni dal takšnega navodila namestnik Ivan Zdravec. Predsednik štaba je bil takrat službeno odsoten v tujini-bil je na graškem velesejmu. Zakaj ni komandir Topolovec sam obvestil namestnika Ivana Zdravca, da bi on sklical štab?

¹⁵ Avgust Hergula se je kljub temu, da je bil član štaba, znašel pri mostu po naključju oziroma je šel gledat, saj ga je o stanju mostu obvestil njegov brat Stanko. Pri poznejšem zaslišanju na Občinskem sodišču v Ormožu je Avgust Hergula odločno odklanjal svojo krivdo in vpletenost v miniranje in tudi podal izjavo, da delo (miniranje mostu) ni bilo strokovno in pravno urejeno. Po njegovem bi morali to izvesti miličniki oz. za to usposobljeni strokovnjaki.

¹⁶ Prepis zapisnika – original - hrani Okrožno drž. tožilstvo na Ptuj.

Spodaj navedene člane štaba je obvestil komandir PM Ormož tov. Vinko Topolovec, ki je bil prvi obveščen o nevarnosti.

N a v z o č i :

ZADRAVEC Ivan, namestnik vodje štaba

BORJAN Boško, član štaba

TOPOLOVEC Vinko¹⁷, član štaba

HERGULA Avgust¹⁸, član štaba

STROPNIK Edi, namestnik člana štaba

*Most po miniranju - v ognju, 8. 5. 1966
(Hrani arhiv Okr. drž. tož. na Ptuj)*

Štab je na kraju dogodka ugotovil, da je leseni most preko reke Drave zaprt od 22/10-1965 za ves promet, ker je bila njegova konstrukcija slaba in je že takrat obstojala nevarnost, da lahko pride do nepredvidene težke nesreče. Tega dne je reka Drava malenkostno narasla. Eden od lesenih podpornikov, ki je stal približno od sredine reke proti obrežju SR Hrvatske, se je podrl, zaradi česar se je gornja ploskev mostu vdrla nad en meter v globino in približno 20 do 30 m v

dolžino. Ugotovilo se je, da se ta del mostu še vedno postopoma pogreza, slišalo pa se je tudi pokanje lesa – konstrukcije. Zgornja plast je pokala tudi izven pogrezajočega dela mostu. Kljub temu, da je most z obeh strani zaprt z železnimi traverzami, so pešci prehajali preko njega iz ene na drugo stran in zapor sploh niso upoštevali. Tudi po tem, ko se je most že pogreznil na omenjeni dolžini, so iz strani SR Hrvatske, ljudje v večjem številu most prešli, ker zapore niso upoštevali, drugega zavarovanja pa ni bilo. Tako je obstojala resna nevarnost za življenje ljudi, ker bi se lahko pogrezajoči del mostu vdrl do kraja ravno v času, ko bi ga nekdo prečkal.

Po krajšem konzultiranju je štab zavzel stališče, da se pospeši vdiranje tega dela mostu in da se na ta način prepreči vsakršen prehod čez njega. Člani štaba so se odločili, da se ta del mostu v najbolj kritični točki - v sredini loka – minira in tako razdvoji, da se tako prepreči vsakršen prehod preko njega. To delo naj bi opravil poklicni miner Pšak Tomo iz Ormoža, zaposlen pri Gradbenem podjetju "Ograd" Ormož. Imenovani si je situacijo ogledal in pritrdil, da je možno ta del mostu prelomiti i dvema močnima nabojema eksploziva.

Stališče štaba je bilo ob 15. 25 uri telefonično sporočeno stalni službi TNZ¹⁹ Varaždin, da v svoji pristojnosti zavaruje dohod na most in da bo most miniran, ker ljudje ne upoštevajo nobenih navodil.

Izredna seja štaba je bila zaključena ob 15. 30 uri.

Ta zapisnik je napisan na eni strani normalne pole pisarniškega papirja v 6 izvodih.

Zapisnik vodil: Zadravec Ivan Namestnik vodje štaba

Ivan Zadravec

...most pa zgorel

"Topolovec je prišel po mene domov. Predočil mi je situacijo, v kateri je bil most. Zahteval je, da grem takoj z njim, si pripravim razstrelivo in opravim naloženo nalogo. Dejal mi je, da moram razstreliti most, ker nima ljudi, ki bi most stražili, saj so ljudje, ne meneč se za nevarnost, most normalno uporabljali. Bil sem miner na ormoški opekarni, z razstrelivom kamnitit sem razstreljeval v glinokopu glino. Odgovoril sem mu, da se takšni objekti ne minirajo z vžigalno vrstico, temveč z električnim detonacijskim vžigom. Kljub vsem mojim strokovnim argumentom

¹⁷ Vinko Topolovec na zaslišanju pove, da je Borjan zahteval, naj sem, k mostu, pokličejo predsednika štaba Franca Novaka. Zadravec mu je dejal, da je predsednik Novak v inozemstvu, zato je Borjan zahteval, naj prideta k mostu sekretar Občinskega komiteja ZKS Drago Pintarič ali pa tajnik Občine. Nazadnje so ugotovili, da ne morejo nobenega dobiti*, zato so vsi soglasno sprejeli sklep o miniranju.

*Očitno je za takšno stanje vedel občinski politični vrh, ki je na tistem podpiral porušitev mosta. Vsi indici kažejo na to, saj glavni občinski in politični ljudje niso bili dosegljivi. Most pa res ni bil za drugo kot za porušev.

¹⁸ Hergula je na zaslišanju na občinskem sodišču izjavil, da ne ve, kako je prišlo njegovo ime v zapisnik, zato je tudi kljub poznejšemu nagovarjanju Zadravca, Borjana in dveh miličnikov, odklonil podpis zapisnika.

¹⁹ Tajništvo za notranje zadeve-pomemben politično-policijski represivni organ v bivšem sistemu.

sem dobil nalogo: "Tomo, ti to moraš narediti!"²⁰

Potem se je vse skupaj hitro odvijalo. Minerja Pšaka so gasilci navezali na vrv in ga spustili do razmajanih podpornikov. Na dva podpornika je nastavil po 7, 5 kg razstreliva in ju zvezal s vžigalno vrvico. S tem dejanjem bi praktično pretrgal del mostu na tistem delu, na slovenski strani, ki se je pogreznil skoraj do gladine reke, in bi bila tako odpravljena nevarnost prehoda. Toda, ko ima hudič mlade, jih ima več. Ob vžigu prve mine, ki je bila povezana z drugo, je ob eksploziji sunek izmaknil iz mine netilko ter eksplodiral. Vendar je imela netilka toliko moči, da je zažgala tramovje, ki je bilo močno prepojeno s smolo oziroma terom. Gasilci so sicer skušali presekati ta del mostu, vendar brez uspeha, saj se je ogenj bliskovito razširil po leseni konstrukciji²¹.

*Most v času porušitve, 8. 5. 1966
(Hrani arhiv Okr. drž. tož. na Ptuj)*

Poročilo štaba podrobno opisuje celoten potek akcije, ki se je odvijala v nedeljo, 8. maja 1966:

*Poročilo*²²

štaba za varstvo pred hudimi nesrečami skupščine občine Ormož o miniranju ogroženega dela dravskega mostu, dne 8/5-1966 ob 16. 50 uri.

Miniranje je opravljal miner Pšak Tomo iz Ormoža, zaposlen pri Gradbenem podjetju "Ograd" Ormož s pomočjo nekaterih članov gasilskega društva Ormož²³. Zaradi varnosti je bil Pšak navezan na vrv.

Sam je odločil, da se med tramovje iz spodnje strani na najnižji točki loka z leve in desne strani postavi naboja vsak v težini 7, 5 kg kamnitita z daljšo vžigalno vrvico. Po eksploziji prvega naboja je ta del mostu pretrgalo približno do polovice in odtrgalo nekaj lesenih podpornikov, ki so bili že prej na dnu reke spodmaknjeni in so se držali le še izpod gornje ploskve. Do detonacije drugega naboja ni prišlo, ker je močan sunek in premik tramovja odvojil vžigalno kapico. Miner si je situacijo ponovno ogledal in odločil, da bo možno pretrgati še polovico ploskve s tem, da bo po nekaj kg razstreliva spustil po viseči ploskvi in jo tako pretrgal. Če ne bi uspel prvič, bi to ponovil večkrat, ker po detonaciji prvega naboja ni bilo več možno namestiti eksploziva pod ploskev med tramovje zaradi življenjske nevarnosti. Detonacija drugega naboja je povzročila precej efekta, vendar ploskve še ni do kraja pretrgala. Oba naboja pa sta ploskev stisnila tako nizko, da se je skoraj dotikala vode. Ko se je še pripravljajl tretji naboj, se je nenadoma izpod te že minirane ploskve začelo močno kaditi in smrdeti po smoli. Nadaljnje miniranje več ni bilo mogoče. Pojavil se je tudi ogenj, ki se je pod ploskvijo širil z bliskovito naglico v obe smeri. Gasilci iz Ormoža, ki so bili prisotni so poskušali zgornjo ploskev mostu presekati, da bi lahko požar omejili s tem, da bi polivali leseno konstrukcijo izpod asfalta. Gašenje na drugi način ni bilo mogoče zaradi Drave. Ker se je ogenj širil prehitro, jim ni uspelo presekati zgornje ploskve. Ogenj je ogrožal most proti hrvatski strani, zato se je v intervencijo telefonično poklicalo poklicno gasilsko enoto iz Varaždina. Poklicani so bili tudi gasilci iz Hardeka in Loperšic. Vkljub prizadevanju gasilcev, ognja, ki se je razširil pod ploskvijo proti levemu bregu, niso mogli lokalizirati. Poklicni gasilski enoti iz Varaždina je uspelo požar omejiti, ker so lahko spodnji del ploskve polivali iz zemljišča. Most se je od ognja postopoma rušil in zgorel v širini reke Drave. Požar je trajal do 9/5-1966 do 5 ure zjutraj²⁴.

Namestnik vodje štaba

Ivan Zadravec

²⁰ Ustni vir nekdanjega minerja Tomaža Pšaka, dne 14. 12. 2004.

²¹ Večer, 12. maja 1966: "V splošni zmedi so še gasilci zgubili glavo in niso našli vodnih hidrantov".

²² Prepis zapisnika – original hrani Okrožno drž. tožilstvo na Ptuj.

²³ V preiskavi preiskovalni sodnik sprašuje, zakaj so bili gasilci poklicani prej, kot je bil most miniran in požgan.

Med vrsticami je razbrati, da je posumil, da je bilo vse to že vnaprej zrežirano.

²⁴ Gorečo in razdejano leseno konstrukcijo je narasla voda nosila proti Središču in dalje proti Varaždinu. Še proti Varaždinu se je iz delov ožganega mostu kadilo, nekateri so tudi goreli. – Ustni vir Blaža Tkalca iz Središča, ki je takrat z bratom lovil ribe v Dravi.

Kaj pa sedaj?²⁵

Po Ormožu in okolici je vršalo. Ormoški šaljivci so pri "Havlasovki"²⁶ in na "ezl eki" zbijali šale na račun podrtega mostu in akterjev. Večerova priloga 7D, št. 19, od 20. 5. do 26. 5. 1966, objavi žaljivo humoresko izpod peresa novinarja Ota Klipšteterja – "Kako so Butalci amputirali most". Občinsko vodstvo je bilo užaljeno, zato je demonstrativno odpovedalo naročnino za dnevnik Večer.

Most oktobra 1965. (Hrani arhiv Okr. dršč. tošč. na Ptuj)

Drugi dan so za silo uvedli prevoz zaposlenih in šolarjev s čolnom. Ker pa ni bilo vse po varnostnih predpisih, je okrožni tožilec iz Zagreba prevoz s čolnom prepovedal. Kljub ogorčenju je nekaj šolarjev in zaposlenih ostalo doma, drugi pa so se znašli po svoje. 20. maja 1966 je Cestno podjetje Maribor z dopisom obvestilo Skupščino občine Ormož, da je 17. maja 1966 pričel voziti brod čez Dravo. Toda težav s tem ni bilo konec. 10. junija 1966 je potekal sestanek pri predsedniku SO Ormož z zastopniki CP Varaždin in Maribor, kjer so sprejeli sklep, da se prevoz potnikov do nadaljnjega ukine, ker nobeno od cestnih podjetij ni dobilo od pristojnih organov uporabnega dovoljenja. Že zvečer istega dne pa so neznani storilci na levem bregu reke razbili ključavnico zaklenjenega broda in se odpeljali na drugo stran. Pozneje, čez nekaj dni, ko je prišlo dovoljenje za prevoz potnikov, na podlagi zapisnika o pregledu "Jugoslavenskog registra brodova, podružnog ureda iz Zagreba", je tudi prihajalo do motenj pri prevozu potnikov in prtljage. Ljudje namreč niso hoteli plačevati brodarine, tako da je morala večkrat posredovati

milica²⁷.

Z brodom je upravljalo CP Maribor, sekcija za vzdrževanje cest Ptuj, ki je imela bazo v Ormožu. Prvi brodarji so bili Jože Kovačec iz Cvetkovcev, Stanko Varžič iz Mihovcev, Franc Cimerman in Franc Rakuša, oba iz Obreža. Brod je obratoval vsak dan od 4. do 22. ure, ob kritični višini vode se je morala vožnja z brodom ustaviti, ne glede na število potnikov. Za prevoz ene osebe je bilo treba čakati 10 minut, za dve osebi pa 5 minut. Prevozi so se plačevali v gotovini, možna je bila nabava mesečne vozovnice, ki je veljala v obe smeri. Šolarji so se vozili brezplačno s potrdilom obiskujoče šole, le enkrat v obe smeri²⁸.

Sedaj pa so se javili tisti, ki so bili najbolj poklicani, da bi most ali sanirali ali ga tako zaprli, da ne bi bil možen noben prehod čezenj. Po vsem sodeč so zavohali denar, saj je bil most last oz. osnovno sredstvo CP Maribor in Varaždin in so zanj terjali odškodnino. Cestno podjetje iz Maribora je 11. maja 1966 podalo Okrožnemu javnemu tožilstvu v Mariboru *Prijavo zaradi uničenja mostu čez reko Dravo*. V svoji prijavi navaja, da je bila polovica mostu njeno osnovno sredstvo, druga polovica pa od varaždinskega CP. Pri tem dejanju so utrpeli večjo materialno škodo, ki znaša približno takratnih 150.000 novih dinarjev. Seveda je svoj lonček pristavilo tudi CP Varaždin, ki je prek svojega tožilstva poslalo 10. 6. 1966 Okrožnemu javnemu tožilstvu *materijal o miniranju mosta na rijeci Dravi kod Ormoža, koje miniranje je izvršeno po pripadnicima Stanice milicije Ormož...* Okrožno javno tožilstvo iz Maribora pa je primer odstopilo Občinskemu javnemu tožilstvu na Ptuj. Ta je zaprosilo Upravo za notranje zadeve pri mestnem svetu Maribor za poizvedbo zoper neznane storilce. Ta mu sporoči imena in priimke osumljenih. Nato je Občinsko javno tožilstvo s Ptuj predalo primer Občinskemu sodišču v Ormožu. Primer je vodil sodnik Jernej Vrhunec, da izvrši poizvedbe zoper:

- 1) Zdravec Ivana, namestnika vodje štaba za varstvo pred naravnimi nesrečami SO Ormož, Ptujška c. 23/c Ormož,
- 2) Borjan Boška, člana štaba, Vrazova ul. 7, Ormož,
- 3) Topolovec Vinka, člana štaba, Ptujška c. 2/a, Ormož,
- 4) Hergula Avgusta, Mestni trg, Ormož,
- 5) Stropnik Edija, namestnika člana štaba, Ptujška c.

²⁵ Podnaslov sposojen iz Večerovega prispevka o porušitvi mostu z dne 12. maj. 1966.

²⁶ Ena daleč naokoli najboljših gostiln tistega časa. Tako so jo domačini klicali po lastnici, ki je imela priimek Havlas.

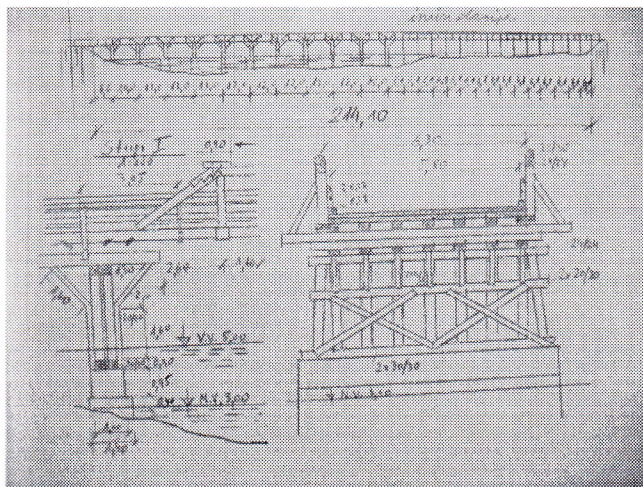
²⁷ Prihajalo je do groženj in fizičnih napadov na brodarja. Prijava SO Ormož Postaji milice.

²⁸ Iz Pravilnika prevozov s čolnom čez Dravo v Ormožu.

, Ormož in

- 6) Pšak Toma, minerja, zaposlenega pri GP "Ograd" Ormož, Za kolodvorom 6, Ormož.

Osumljeni so bili kaznivega dejanja po členu 273/IV. v zvezi s členom 271/III. -I Kazenskega zakonika – v smeri hudega KD ogrožanje javnega prometa oziroma povzročitev nevarnosti za premoženje, s tem da so dne 8. maja 1966 v Ormožu poškodovali most na cesti I. reda št. 3 Ormož – Varaždin, da so razstrelili most kar je imelo za posledice, da je most zgorel in je CP Maribor nastala škoda v višini 150.000. - novih din.

Skica začasnega lesenega mostu iz leta 1945.
(Hrani arhiv Okr. drž. tož. na Ptuj)

Sodni stroj steče, tožilstvo s Ptuja zahteva od PM Ormož, katere komandir je Vinko Topolovec in obenem osumljeni kaznivega dejanja, poročilo o izbruhu požara na dravskem mostu. Prav tako dobi tožilstvo poročili Stanice milicije Vinica in SUP-a Varaždin. V poročilih je navedeno vse, kar je že opisano razen, nekih novih podrobnosti, ki pa so netočne in govorijo na pamet, da su se milicionari konsultirali sa sekretarom i predsednikom SO-e Ormož, koji su navodno izdali naredjenje da se jedan deo mosta minira...in da bi gruba procjena štete mogla iznositi oko 100.000.000. - starih dinara. Od toga Poduzeće za ceste Maribor za oko 70.000.000. - st. din, a Poduzeće za ceste Varaždin oko 30.000.000.- st. din. Na podlagi teh zapisnikov se konec maja 1966 na sedežu SO Ormož sestane mešana komisija zaradi ocenitve škode. Komisijo sestavljajo Starej ing. Svetimir, gr. inšp. okraja Varaždin, Ante Fornezar, referent za promet pri tajništvu za notr. zadeve v Varaždinu, Ivo Puhalo, šef odseka za vzdrževanje cest pri CP Varaždin, Vladimir Tominc, šef vzdrževanja pri CP Maribor, Franjo Postrak, šef sekcije za vzdrževanje cest v Mariboru, Avguštin Pucko, premoženjsko pravni referent CP Maribor in Franc Forštnerič, načelnik oddelka za gospodarstvo in finance občine Ormož. Ugotovili so že znana dejstva

iz osmega maja 1966. Da je bil most zgrajen v letu 1945 iz svežega hrastovega in smrekovega lesa, rečni oporniki so bili leseni, razen dveh, ki sta betonska, prav tako tudi obalni podporniki. Širina mostu je bila 6 metrov, v strugi je 11 odprtin med podporniki, razmik je bil med njimi 12 metrov.

Komisija ugotavlja, da bi uničeni most z nekaterimi popravili bilo mogoče usposobiti za promet z nosilnostjo do 3 ton oziroma 5 ton. Za usposobitev mostu bi bilo potrebno 10.000 novih din za en dolžinski meter ali za vso uničeno dolžino 1.500.000.- novih din. V to ni bil vračunan tudi uporaben material, ki je bil uničen in je bil vreden 320.000. - novih din. Tako je dejanska škoda znašala 1.500.000. - N din.

Po dobrih treh mesecih od rušenja in požiga mostu prične sodišče v Ormožu 10. avgusta 1966 z zasliševanjem obdolžencev in prič. To delo sodnik Vrhunc opravi v enem dnevu. Obdolženci priznajo dejanje, ki se jim očita, vendar se ne čutijo krive. Stropnik pa izjavi, da kaznivega dejanja ne prizna in se ne čuti krivega. Prav tako je izjavil Avgust Hergula, da nima pri tem nič. Pri samem zaslišanju se izjave Tomaža Pšaka, Avgusta Hergule, Vinka Topolovca in Ivana Zadavca ne skladajo oziroma vsak trdi svoje, zato pride do soočenja. Tukaj je razvidno, da je vsak nekaj popustil ali dodal v svoji izjavi oziroma zaslišanju, da so nekako zapisnike uskladili. Sodnik jih je zvito napeljeval k priznanju, da so storili kaznivo dejanje naklepno. Postavljal jim je vprašanje, ali so bili na mostu že pred ormoškimi gasilci, gasilci s Hardeka, ali so bili hardeški gasilci res poslani pred miniranjem mostu nazaj v gasilski dom in, če bodo alarmirani, naj pridejo²⁹. Sodnik je vrtal v obdolžence z vprašanjem, kdo od članov štaba je izjavil, naj most kar gori, saj ga ni škoda. Spraševal je, kdo je bil v resnici takrat vodja štaba oz. akcije. Zakaj niso obvestili cestnega podjetja v Mariboru in Varaždinu, s kakšno vžigalno vrstico je Pšak aktiviral eksploziv. Vsi so se zagovarjali, da gotovo ne bi tega naredili, če bi vedeli, da bo most zgorel, da je res, da ni nihče obvestil cestnega podjetja, saj so vedeli, da je nedelja, in da jim je znano, da nimajo dežurne službe. Predstavnik CP je takšni izjavi oporekal. Topolovec zanika, da bi ga Pšak opozoril, da bi se moral eksploziv aktivirati z električnim vžigom, zato pride do ponovnega zaslišanja in soočenja. Topolovec odločno vztraja pri svojem zagovoru, Pšak pa pri svojem. Tako tudi pri soočenju s Hergulo. Hergula izjavi, da se ne spominja, ali je res prikimal in ali je res z rokami zamahnil tako, kakor da bi dejal, naj se

²⁹ Stropnik je izjavil, da je bilo pred miniranjem prisotnih le 8 do 10 ormoških gasilcev, ki so le pomagali minerja Pšaka spustiti se po vrvi, ko je nameščal eksploziv.

most minira. Izjavi še, da sploh ni vedel, da gre za odločitev štaba, pač pa, da gre za odločitev varnostnih organov. Sodnik je s tem iskal, če so res vsi bili za to, da se most "pretrga", kakor so takrat rekli.

Zaslišane so bile tudi priče tega dogodka: Ivan Vaupotič, poveljnik Gasilskega društva Ormož, Štefan Bolcar, poveljnik Gasilskega društva Hardek, Anton Kuharič, poveljnik Gasilskega društva Loperšice, Novak Novak predsednik štaba, in Jože Štumberger, zastopnik CP Maribor. Stališče CP, ki ga je zastopal Štumberger, je znano, saj podjetje terja odškodnino za svojo osnovno sredstvo³⁰, poveljniki gasilskih društev pa so povedali, da so poskušali most gasiti in da to ni bilo mogoče zaradi notranjega izgorevanja mostu med vodo in asfaltno prevleko. Zato so postavili zavarovanje k železniškemu skladišču, ki je oddaljeno približno 100 metrov, če bi ga ogrožal požar. Sicer so malo polivali po mostu in ga hladili, vendar brezuspešno³¹. Franc Novak, predsednik SO in štaba, je na zaslišanju kategorično zanikal, da bi on izjavil oz. se zarekel predstavniku CP Varaždin, da so sklenili most minirati. Grajal je obe cestni podjetji, da nista naredili vsega za zaščito, in dejal, da je štab ravnal pravilno, ker so most "prekinili".

Prvi postopek je na sodišču trajal 8 mesecev in 26 dni. Zaradi dopolnitve kazenskih poizvedb je bila zadeva ponovno vpisana z dne 17. 5. 1967, in to samo zoper Tomaža Pšaka.

Nato je Občinsko javno tožilstvo ustavilo postopek 1. septembra 1967 z ustavitvijo poizvedb iz razloga po čl. 146/I-1ZKP: *z obrazložitvijo, kot je razvidno iz dokumentacije SO Ormož, je bil most že dotrajan, ter je republiški sekretariat za gospodarstvo SRH prometni inšpektorat dne 15. 11. 1965 izdal odločbo po kateri se most zapre za ves promet. V isti odločbi je določeno, da morata Cestno podjetje Maribor in Varaždin usposobiti za prevoz pešcev brod. Kot je povedal predsednik skupščine občine Ormož Novak*

franc, pa cestna podjetja zveze z brodom z enega brega Drave na drugi breg niso napravila in so ljudje uporabljali most za peš hojo in tudi za prevažanje manjših tovorov z vozički. O tem, da je bil most v izredno slabem stanju pa pričajo tudi zapisniki, ki so bili sestavljeni na sestankih strokovnjakov prometnega inšpektorata in cestnih podjetij. Strokovnjaki, ki so si most ogledali večkrat od leta 1962 dalje, so ugotovili, da je dotrajan. O stanju mostu in njegovem pogrezanju pa daje najlepšo sliko zapisnik o delu komisije sestavljene iz strokovnjakov iz republike Hrvatske in Slovenije z dne 12. 11. 1965. Že takrat je bilo ugotovljeno, da so podporniki prepereli, in da se je most pogreznil za 30 cm. Strokovnjaki so bili mnenja, da je most nujno potrebno zapreti in zamenjati z novim. Razumljivo je, da so obdolženci, ko so ugotovili, da se je most močnejše pogreznil, kar kažejo v spisu priložene fotografije z dne 8. 5. 1966, prišli do zaključka, da bodo prehajanje mostu lahko preprečili le s tem, da most pretrgajo. Res je, da bi obdolženci ne smeli minirati tako, kakor so, da bi mostu sploh ne smeli minirati in ga zažgati, toda glede na dejstvo, da je voda že začela most rušiti in da so ljudje kljub temu prehajali še preko mostu, je pritrditi obdolžencem, da so ravnali v najboljšem namenu, da bi zavarovali življenje ljudi. Pri svojem dejanju se niso zavedali niti se niso mogli zavedati, da se most lahko vžge, tako pa obdolžencem ni mogoče očitati, niti najmanjše krivde in jim ne naložiti kazenske odgovornosti. Glede njihovega delovanja usmerjenega v to, da most pretgajo je očitno, da so ravnali v skrajni sili, saj so bili ljudje, ki so most še uporabljali, kljub temu, da se je pogrezal izpostavljeni nevarnosti za svoje življenje. To pa pomeni, da dejanje obdolžencev v smislu določila čl. 12 kazenskega zakonika, ni kaznivo dejanje, ker je bilo storjeno v skrajni sili.

Zaradi tega, ker je bilo poizvedbe iz razloga obdolžencev ne gre za kaznivo dejanje, je bilo poizvedbe iz razloga po čl. 146/I-1 ZKP ustaviti³².

Ptuj, dne 1. 9. 1967

Tako se je končala dolga zgodba ormoškega lesenega mostu. Brod je nadomestil porušeni most, vendar ga ni mogel popolnoma nadomestiti. Občina je z vsemi silami pritiskala na republiko in državo zaradi novogradnje mostu. Postavljeno je bilo tudi poslansko vprašanje v zvezi z graditvijo novega mostu³³. V njem

³⁰ Štumberger je na zaslišanju izjavil, "da nihče od predstavnikov občine Ormož ni od nas zahteval, da vzpostavimo kakšen drug promet čez Dravo in zato se nismo lotili vzpostavljanja brodskega prometa". Iz zapisnika mešane komisije, z dne 19. 10. 1965, pa je razvidno, da je v tej komisiji sodeloval tudi Štumberger, ki mu je bilo naloženo (CP), da do 15. 12. 1965 postavi prevozni brod, sedaj pa vneto izjavlja, da tega ni nihče zahteval.

³¹ "Ormoškimi gasilcem je odpovedala cev, zato niso mogli tako dolgo gasiti", je bila izjava Ivana Zadravca. Edi Stropnik pa je na zaslišanju dejal, da je takoj, ko je videl močan plamen, "stopil" na železniško postajo in poklical varaždinske gasilce. Ti so imeli lažje delo, saj so lahko prišli po kopnem pod most in so ga tam "polivali", in tako so njihov del obvarovali.

³² Prepis dela dokumenta, ki obdolžence odvezuje krivde – original hrani Okrožno drž. tožilstvo na Ptuj.

³³ Iz razpoložljivega dokumenta ni razvidno, kateremu, republiškemu ali zveznemu parlamentu oziroma Skupščini, je bilo vprašanje zastavljeno. Dokument je tudi brez opravilne številke in datuma.

navajajo razloge, da naj bi se most čim prej zgradil, saj je to obmejno območje, ki se gravitacijsko zelo močno povezuje z našim območjem, trgovina plasira letno za približno 250 mio din blaga³⁴. Kmetijska zadruga Ormož izgubi letno, skupaj s strojnimi uslugami, odkupi kmetijskih pridelkov in preskrbo, za 350 mio din prometa. Na našem območju ima 87 hrvaških posestnikov svoja zemljišča, 74 pa je naših, ki imajo zemljišča na hrvaški strani. Vsak dan se z vlakom v Ormož pripelje okoli 400 potnikov s hrvaške strani, prav tako pa se ormoška železniška postaja uporablja za nakladanje in razkladanje blaga, ki prihaja s hrvaške strani. Celoten predel preko Drave je vezan na ormoške delovne organizacije, kakor tudi zdravstvene storitve, osnovno šolo v Ormožu pa obiskuje 62 hrvaških učencev. Odgovor na to poslansko vprašanje z gotovimi dejstvi nam ni znan, vendar je zagotovo pomagalo. Še eno dejstvo, ki govori v prid takojšnji izgradnji mostu; to je geostrateški položaj mostu, ki se ga ni omenjalo, imelo pa je zagotovo veliko težo³⁵.

V bivšem političnem sistemu je bilo v navadi, da so vse pomembnejše objekte odpirali ob pomembnejših državnih ali republiških praznikih. Takrat se je zbralo veliko pomembnih politikov in imenitnikov, ki so s svojo prisotnostjo počastili pomemben dogodek v utrjevanju delavstva in samoupravnega socializma. Takšen dogodek se je zgodil v nedeljo, 28. aprila 1968, torej v počastitev slovenske OF in bližnjega delavskega praznika - 1. maja. V uporabo so spustili novi sodobni betonski most. Ormožani in Varaždinci so pripravili lep kulturni program s slavnostnima govornikoma, predsednikoma občine Ormoža in Varaždina, Francem Novakom in Vjekoslavom Keretićem, ki je tudi most slavnostno odprl za promet. Na zaščitni ograji na sredi mosta pa je ormoški predsednik odkril spominsko ploščo z imenom mostu – *Most bratstva in prijateljstva*. Govoril je tudi predstavnik podjetja Tehnogradnje Andrej Jež, šef gradbene operative. Od vidnih predstavnikov političnega življenja obeh republik so bili prisotni

Josip Krpan, član IS SR Hrvatske, Boris Vadnjal, član IS SRS, Zoran Polič, član republiške konference SZDL Slovenije, in drugi. Ob zamenjavi priložnostnih daril predsednikov obeh občin se je pričelo ljudsko rajanje.

Tehnični podatki o mostu³⁶:

dolžina mostu znaša 205,50 m,

širina mostu znaša 8,52 m,

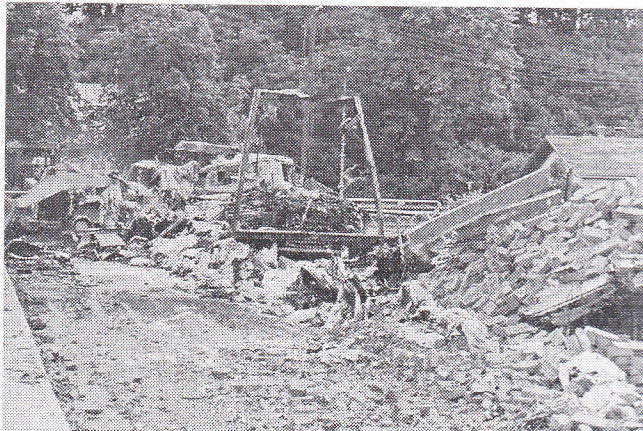
površina mosta je 1750,68 m²,

teža enega montažnega nosilca znaša 67 ton,

propustna sposobnost korita v profilu mosta $Q = 4200 \text{ m}^3/\text{sek}$.

V most je vgrajeno 1620 m³ betona, 125.000 kg armature in 19.150 kg kablov.

Tako je most služil svojemu namenu vse do junija 1991, ko je bil ob slovenski osamosvojitveni vojni na levem bregu močno poškodovan. Barikada, ki je zaustavila jugosoldatesko, je bila zelo trdna, za kar pa se moramo zahvaliti tudi kvalitetni gradnji mariborskega podjetja Tehnogradnje. Po končani vojni so si strokovnjaki ogledali most ga brez večjih težav obnovili. Danes je ob mostu na vsaki strani mejni prehod, na naši strani pa je pritrjena spominska plošča o dogodkih, ki so se odvijali tukaj junija 1991.

Poskus razbitja barikade na mostu na slovenski strani, junij 1991. (Foto Hozyan)

Povzetek

Ormoški leseni most, ki je bil zgrajen dvajset let po Ormoškem taboru, je z manjšimi ali večjimi popravili in vzdrževanji kljuboval vse do napada nacističnih krvolokov, leta 1941. Tako ga je ob umiku čez Dravo dne 8. aprila 1941 porušila umikajoča se starojugoslovanska vojska. Nova nacistična oblast je

³⁴ Tukaj ni navedeno, ali stari ali novi dinarji. Verjetno so še operirali s starimi dinarji.

³⁵ Menda zagrebška vojna oblast ni bila navdušena nad porušitvijo mostu. Po neuradnih podatkih je ta dogodek raziskovala tudi vojaška obveščevalna služba in le srečnemu naključju se je zahvaliti, da se ni v zadevo vpletla vojska. Zato so most relativno hitro zgradili. Zgrajen pa je moral biti na istem mestu kot stari zaradi morebitnega direktnega nakladanja vojaških oklepnikov na železniške vagone – ustni vir: Peter Prejac, Velika Nedelja; njegov stric Stanko Naletinić, generalpolkovnik v Zagrebu, je pri vsem tem veliko pomagal in zgledil celotno zadevo okrog uničenja mostu.

³⁶ Podatki so vzeti iz priložnostne brošure gradbenega izvajalca – Tehnogradnje iz Maribora.

takoj nadomestila porušeni most z brodom, istočasno pa je pričela popravljat poškodovani oz. porušeni most. Ob koncu vojne so se vloge zamenjale, takrat je ob umiku most porušil okupator. Ob koncu leta 1945 sta ga pričeli Hrvaška in Slovenija popravljati. Čez dobrih deset let je most pričel vidno propadati, saj sta ga lastnika nezadostno vzdrževala, zato je prišlo do zaprtja, pa zopet do delnega odprtja. V jeseni 1965. je prišlo zaradi močnega posedanja, za kar je bila vzrok narasla reka Drava, do popolnega zaprtja. Vendar so most ljudje z obeh strani še vedno uporabljali, kljub veliki nevarnosti. Zato se je maja 1966 ormoški občinski štab za naravne nesreče odločil, da most, ki se je nevarno sesedel, z miniranjem prekine in tako onemogoči prehodnost mostu. Postopek miniranja ni potekal po načrtu, zato se je lesena konstrukcija mostu, ki je bila prepojena s smolo, vžgala. Kljub prisotnosti gasilcev mostu niso mogli rešiti in ta je bil popolnoma uničen. Akterji miniranja so bili sodno preganjani, vendar so bili čez dobro leto dni oproščeni vsake krivde. Čez dve leti sta republiki zgradili nov, sodoben betonski most, ki še danes kljubuje času,

kljub poškodbi, ki jo je zadobil leta 1991 ob slovenski osamosvojitveni vojni.

Viri in literatura:

- Arhiv Okrožnega državnega tožilstva na Ptuju.
- Časnik Večer, 10. maj 1966, str. 8; 12. maj 1966, str. 6; 29. april 1968, str. 1.
- Časnik Delo, 27. april 1968.
- Časnik Ptujski Tednik, maj 1966.
- 7D, št. 19, od 20. 5. – 26. 5. 1966.
- Dravski bobri, glasilo delovne skupnosti Tehnogradenj, april-maj 1968.
- R. Jurčec, Skozi luči in sence I. del.

Ustni viri:

- Tomaž Pšak, Ormož.
- Milan Ulaga, Ormož.
- Peter Prejac, Velika Nedelja.

Franc Krnjak

SREDIŠKI ZDRAVNIKI PO LETU 1910

V nadaljevanju je zapis o srediških zdravnikih, ki so delovali v kraju od 1910. leta naprej.¹ Do tega leta je kronologijo zdravnikov opisal v "Središki kroniki" prof. Fran Kovačič. Nekateri zdravniki so v prispevku podrobneje obdelani, saj so v Središču pustili močnejši pečat in tudi želenih podatkov je bilo več.

Uvod

Prebivalce našega lepega planeta so od vsega začetka, seveda poleg drugih tegob kot so lakota, naravne ujme, kobilice, vojne, medetični spopadi ipd., najbolj pestile razne bolezni in pa seveda poškodbe, ki so jih dobili pri delu, lovu, bojevanju, raznih opravilih, poškodbe ob rojevanju itd. Takšnemu stanju v človeški skupnosti je nevede sledila veda, ki je pozneje dobila ime medicina. Sicer pa so bile bolezni, po takratnem pojmovanju, posledica vpliva nadnaravnih pojavov, torej delo in vpliv demonov na človeka. Zato so takšna stanja ali zdravilstvo prepuščali vlačem, ki so s svojim delovanjem s pomočjo zdravilnih rastlin izganjali iz telesa bolnika hudobnega duha. Pozneje so to delo opravljali duhovniki. Hipokrat je takšna zdravljenja zavrnil in

medicino osvobodil verskih in praznoverskih spon ter jo postavil na znanstvene temelje.

Nekdaj so zdravnike imenovali fiziki ali doktorji medicine². Obvladati so morali prvo pomoč, malo kirurgijo in porodno pomoč. Nemalokrat je fizik pomagal tudi domačim živalim. Pri svojem delu je uporabljal zdravila, ki jih je moral imeti v svoji priročni lekarni, v večini jih je izdeloval sam.

Drugi zdravstveni poklici so bili ranocelniki ali kirurgi, brivci³, padarji⁴ in babice. Vsi ti, razen babic, so bili obrtniki neuglednega poklica. Ranocelniki so zdravili s preprostimi zdravilnimi metodami - z

² Na Štajerskem je bil leta 1870 en zdravnik na 2200 bolnikov.

³ S križarskimi vojnami je prišla moda nošenja brad. Temu sledi razvoj brivskega poklica.

⁴ Bader ali kopališki mojster-iz te beseda domača izpeljanka padar. Od 14. stol. naprej so vodili javna kopališča, v 16. stol. pa so prevzemali vse več ranocelniškega dela. Padarji in brivci so bili združeni v cehe. Ferdinand II. je leta 1630 izdal patent, s katerim je zaščitil vse štajerske ranocelnike in padarje. Do leta 1784 so bili združeni z nediplomiranimi zdravniki v posebno zadrugo za Štajersko v Gradcu. Zavetnika te zadruge sta bila sv. Kozma in Damijan.

¹ Do leta 1910 so središki zdravniki opisani v Kovačičevem delu Trg Središče, 1910, 199-201.